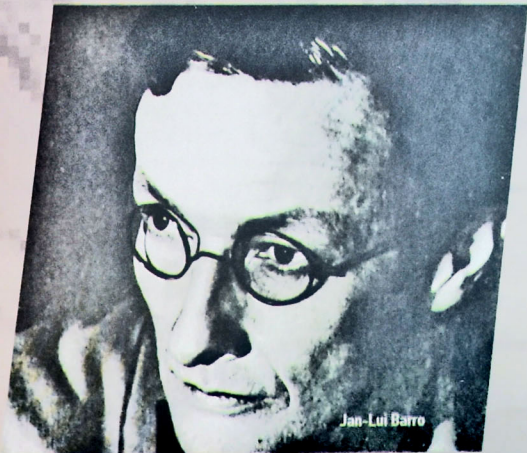

"Mədəniyyət AZ" jurnalı oxucularının diqqətinə özünü Antonen Artonun şagirdi sayan, zəngin aktyorluq və rejissorluq təcrübəsinə malik fransız aktyoru və rejissoru Jan-Lui Barronun (1910-1924) "Teatr haqqında düşüncələr" kitabından "total teatr", aktyorluq sənətinin təbiəti və funksiyası haqqında müşahidə və mülahizələrindən ibarət düşüncələrini ana dilimizdə təqdim edir.

I. BİZİM DAXİLİMİZDƏ TEATR NECƏ YARANIR?

Teatr insan qədər qədimdir. O sanki bəşəriyyətin əkizidir. Onlar bir-birindən ayrılmazdılar; bundan əlavə, cilddən-cildə girmək bütün canlılara xas olan cəhətdir. İnsan odu kəşf etdi, Dionis və Apollonun adı ilə bağlı zərif sənətləri yaratdı və bu, onu digər canlılardan fərqləndirir. Lakin bir sahə var ki, onlar arasındakı sərhədi itirir - bu, oyundur. Heyvanlar da, dostları insanlar kimi, oynamağı bacarırlar. Və o andakı fauna aləminin nümayəndəsi oyun çıxarmağa başlayır, təxəyyülü işə düşür, halbuki bu vaxtda onun belə bir qabiliyyətə malik olduğunu adətən ehtimal etmirik. Köpək şəkil çəkməyi, at heykəl yapmağı bacarmır, pişik isə radiodan Baxın simfoniyaları eşidiləndə ehtizaza gəlmir, qunduz isə öz yuvasını lazımsız əşyalarla bəzəməyi heç ağına da gətirmir. Amma əgər hissələrini ifadə etməkdən ötrü, ya da özlərini ürkək göstərmək üçün bu canlılar min cür oyun çıxaranda əsl artistə çevrilirlər. Quşları da bu sıraya aid etmək olar.

Köpəyin topla, pişiyin ipə bağlanmış kağız parçası ilə oynamasını müşahidə edin. O, əyləncə predmetinin ətrafında necə şovqlə qaçır: onun davranışında hiyləgərliyin mövcud situasiyaya aid bütün çalarları var. Və birdən o dayanır. Budur, təsəvvür edilən düşmən sanki artıq göz önündədir. Dramatik an, "razıyazka"ya lap az qalib, meydana olum və ya ölüm məsələsi qoyulub: ya o, ya mən. Diqqət! Düşmən əlçatan məsafədədir. Bir, iki, üç... Budur o! Və köpək günahsız topun üstünə atılır, təxəyyülündə onu düşmən kimi canlandıraraq bayaqdan oynadığı əyləncə vasitəsini amansızlıqla didişdirməyə başlayır, amma onu "öldürmək" fikrindən uzaqdır. Tam bir ruh yüksəkliyində o, topu yuxarı atıb döyüş nidası ilə səslənir və qələbənin dadını çıxararaq topun ətrafında az qala çapır, hərəkətləri ilə hansısa vəhşi qəbilənin qalib döyüşçülərini xatırladır. Beş dəqiqə sonra həmin bu köpək pəncəsini tilişkəyə məruz qoyaraq sizin qarşınızda iztirab hissələrini canlandıracaq. Əlinizdə çamadan gördükdə isə biganəlik nümayiş etdirəcək. Axı əyləncə xatirinə saxtakarlıq etmək və ya əsl reallığı təsəvvür edilən reallıq oyununa çevirmək hər bir canlıya xas cəhətdir, istər insan olsun, istərsə də fauna aləminin nümayəndəsi. Bu təzahürü doğuran nədir? Ola bilər ki, fərz edilən şəraitlərdə özünü qalib hiss etmək əhvali. Əslində isə fərz edilən şərait gerçəkdə baş versə, qorunmaq, xilas olmaq instinkti üstün gələr. Həmin situasiya gerçəklikdən uzaq vəziyyəti kimi təzahür etsə, cəsarətsizlik əhvali sezilməz - qorxunu yarıdan səbəblər mövcudiyətdən kənar hallarında necə də cəlbedicidir, biz bu halların hökmü altına necə də məmənuniyyətlə düşürük. Həqiqi

Jan-Lui Barro

qorxu halından həzz almaq necə, mümkündürmü? Əsla yox! Siz gerçək təhlükə ilə üz-üzə qalanda belə bir xassəli həzzin hayında ola bilməyiniz ağlasığmazdır.

"Komediya çıxarmaq" həvəsi, çox güman ki, həyatı və onun qarşımızda qoyduğu vəzifələri daha dolğun anlamaq tələbatından doğur. Məhz buna görə həyatın süni şəklini canlandırırıq. Və bu canlandırılmış, lakin "təmizlənməyə", "filtrasiyaya" məruz qalmış gerçəklilyə baş vuraraq hər bir nəsə barəsində daha sayıqlıqla mühakimə yürütməyə çalışır, bu və ya digər şəraitdə atılmalı olan ən doğru addımı daha tez seçirsən; ani reaksiyanın zəruriliyi sənin gözlerini qamaşdırmır; sən heç bir səhvə yol vermədən həyat elmində məşğələlər keçə bilərsən. Bu insan haqiqi mənada köməksiz olduğu məqamlarda insana xidmət etməli olan potensial güc məktəbidir. Bu, "enerji" məktəbidir, bir növ, yenidoən yüklənmə mənbəyi qismində.

Tabiətimiz etibarilə biz hamımız ikili təbiətə maliklik - bu, qəbul edilmiş həqiqətdir. Lakin günlərin bir günü bizim çoxsaylı olmağımız aşkarlansa, təəccüblənmək lazım deyil. "İnsanda o qədər insan yaşayır ki!" Lakin hətta əgər biz müxtəlif çoxsaylı insanların maskəni, məkanı kimi xidmət ediriksə belə, daimi olaraq iki əsas sima özünü büruzə verir; buna görə biz özümüzü ikili şəxsiyyətli, ikili təbiətli adlandırırıq... ♦

Rus dilindən çevirdi: Samirə Behbudqızı